

บทนำรวม

1.ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ในปี 2554 งานวิจัยในโครงการการถ่ายทอดความรู้ด้านความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่น จังหวัดกาญจนบุรี ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อเร่งสร้างผลผลิตที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยอาศัยต้นทุนที่มีจากโครงการสำรวจและจัดทำระบบฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพแบบผสมผสาน ในพื้นที่ปกปักรักษารูปธรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พื้นที่เขื่อนศรีนครินทร์และพื้นที่เขาวังเขมร จังหวัดกาญจนบุรี (ปี2552-2554) มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อร่วมสนองพระราชดำริ โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยใช้ฐานข้อมูลด้านความหลากหลายของพืชที่รวบรวมไว้ เป็นต้นทุนสำคัญในการพัฒนาต่อยอดการทำงานด้านการถ่ายทอดความรู้ที่ได้แก่ชุมชน เพื่อการสร้างอาชีพและเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนในพื้นที่ ตลอดจนร่วมสนับสนุนกิจกรรมวิจัยในการอนุรักษ์และพัฒนาการใช้ประโยชน์จากพืชท้องถิ่น โดยเน้นให้เกิดการทำงานที่สอดคล้องกับกิจกรรมที่ 4 คือการนำข้อมูลจากพืชที่สำรวจและจัดทำระบบฐานข้อมูลไว้แล้วมาศึกษา เพื่อนำไปสู่การวางแผนพัฒนาพันธุ์พืชในกิจกรรมที่ 6 และ ปลูกสร้างจิตสำนึกให้กับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ กิจกรรมที่ 7

ผลการดำเนินงานในปี 2554 ที่ผ่านมา โครงการย่อยที่ 1 พฤษศาสตร์พื้นบ้านที่มีใช้ในยาสามัญประจำบ้าน สรุปได้ว่ารายชื่อสมุนไพรที่สามารถสรุปชื่อวิทยาศาสตร์อย่างถูกต้องตามหลักฐานทางวิชาการมี 8 ชนิด คือ ขี้กาแดง (*Gymnopetalum scabrum* (Lour.) W. J. de Wilde & Duyfjes) โคคลาน (*Mallotus repandus* Müll. Arg.) สารภี (*Mammea siamensis* T. Anderson) กำลั้งช้างสาร (*Ochna integerrima* (Lour.) Merr.) มะคำดีควาย (*Sapondus rarak* A. DC.) ขี้เฒ่า (*Terminalia triptera* Stapf) รวงแดง (*Ventilago denticulata* Willd.) และตานเสี้ยน (*Xantolis siamensis* (H. R. Fletch.) P. Royen) รายชื่อสมุนไพรที่สามารถสรุปชื่อวิทยาศาสตร์อย่างถูกต้องตามหลักฐานทางวิชาการและอยู่ระหว่างการเปรียบเทียบตัวอย่างแห้งที่ซื้อจากร้านเวชพงศ์โฮสเทล ร้านเจ้ากรมเปือ เปรียบเทียบกับที่ใช้ในสถานการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล และตัวอย่างแห้งที่รู้ชื่อวิทยาศาสตร์ว่าเป็นชนิดเดียวกันหรือไม่ ที่จะต้องศึกษาและเปรียบเทียบอย่างละเอียด ประกอบด้วยพืชสมุนไพรที่ต้องพิสูจน์เอกลักษณ์อีกมี 8 ชนิด คือ กำลั้งวัวเถลิง จันทน์ขาว แห้วมาทะลาย เถามวกขาว เถามวกแดง ส้มกุ้ง สักขี และอ้อยสามสวน สำหรับในโครงการย่อยที่ 2 ภูมิปัญญาอาหารพื้นบ้านจากพืชท้องถิ่นต่อสุขภาพ พบว่า แกงเลียง ผักหวานป่า แกงส้มกระพี้จั่น และแกงส้มตะคึก เป็นตำรับอาหารที่มีคุณประโยชน์ต่อสุขภาพในหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตะคึก ในการทำวิจัยปี 2556 นี้ จะกำหนดขึ้นมาเป็นพืชศึกษาอย่างละเอียด ในด้านต่างๆ เช่น ประโยชน์ในการป้องกันและลดเสี่ยงต่อการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรังต่างๆ และควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในด้านสารออกฤทธิ์ทางชีวภาพ สมบัติเชิงสุขภาพด้านอื่นๆ รวมถึงการศึกษาในสัตว์ทดลองหรือในมนุษย์ ถึงคุณประโยชน์ของตำรับอาหารพื้นบ้านจากพืชท้องถิ่นเหล่านี้เพื่อพิสูจน์ภูมิปัญญาดั้งเดิมของไทยสำหรับการอนุรักษ์และส่งเสริมการบริโภคต่อไป ส่วนโครงการย่อยที่ 4 จะนำต้นทุนการศึกษาเกี่ยวกับว่านพายแฉก และผลที่ได้จากการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและการอนุรักษ์พันธุ์พืชใกล้สูญพันธุ์ พืชเฉพาะถิ่น พืชอาหาร พืชสมุนไพร และพืชที่มีศักยภาพเป็นไม้ดอกไม้ประดับบางชนิดที่น่าสนใจมาศึกษาต่อ ซึ่งการวิจัยปี 2556 นี้จะมานำที่ การศึกษาความหลากหลายทางพันธุกรรมและการเพิ่มปริมาณ ต้นเอื้องดินถิ่นไทย (*Ipsea*

thailandica Seidenf.) และดอกดินเมืองกาญจน์ (Curcuma candida (Wall.) Techaprasan & Skornick.) ในหลอดทดลอง ในส่วนของสำนักบริหารงานกลาง กรอบการดำเนินงานวิจัยในปี 2556 นี้จะให้ความสำคัญกับการนำผลการศึกษาวิจัยไปสร้างประโยชน์ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ประกอบด้วย 1.) การสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับพฤกษศาสตร์พื้นบ้านที่มีใช้ในยาสามัญประจำบ้าน ไปยังกลุ่มเป้าหมายให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันเพื่อการอนุรักษ์พันธุ์และใช้ประโยชน์ด้านการแพทย์แผนไทยได้อย่างเหมาะสม 2.) การนำตำรับอาหารพื้นบ้านไปพัฒนาให้กลายเป็นเมนูอาหารประจำถิ่น ในจังหวัดกาญจนบุรี 3.) การนำผลการศึกษาเพื่อการเพิ่มจำนวนไม้ดอกไม้ประดับ ไปสู่การประเมินความเป็นไปได้ในทางเศรษฐศาสตร์ ถ้าจะมีการสร้างตลาดของไม้ดอกชนิดนั้นๆ นอกจากนี้ความเป็นไปได้ในการนำพันธุ์พืชเหล่านั้นกลับสู่ป่า เพื่อการอนุรักษ์ก็เป็นประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญเช่นเดียวกัน โดยจะต้องดำเนินการประสานงานในเรื่องต่างๆ และอำนวยความสะดวกให้นักวิจัยดำเนินการวิจัยเป็นไปตามแผนการที่วางไว้ ทำการรวบรวมรายงานการวิจัยและข้อมูลที่ได้จากนักวิจัยเพื่อนำมาจัดทำฐานข้อมูลเพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่น

2.วัตถุประสงค์รวม

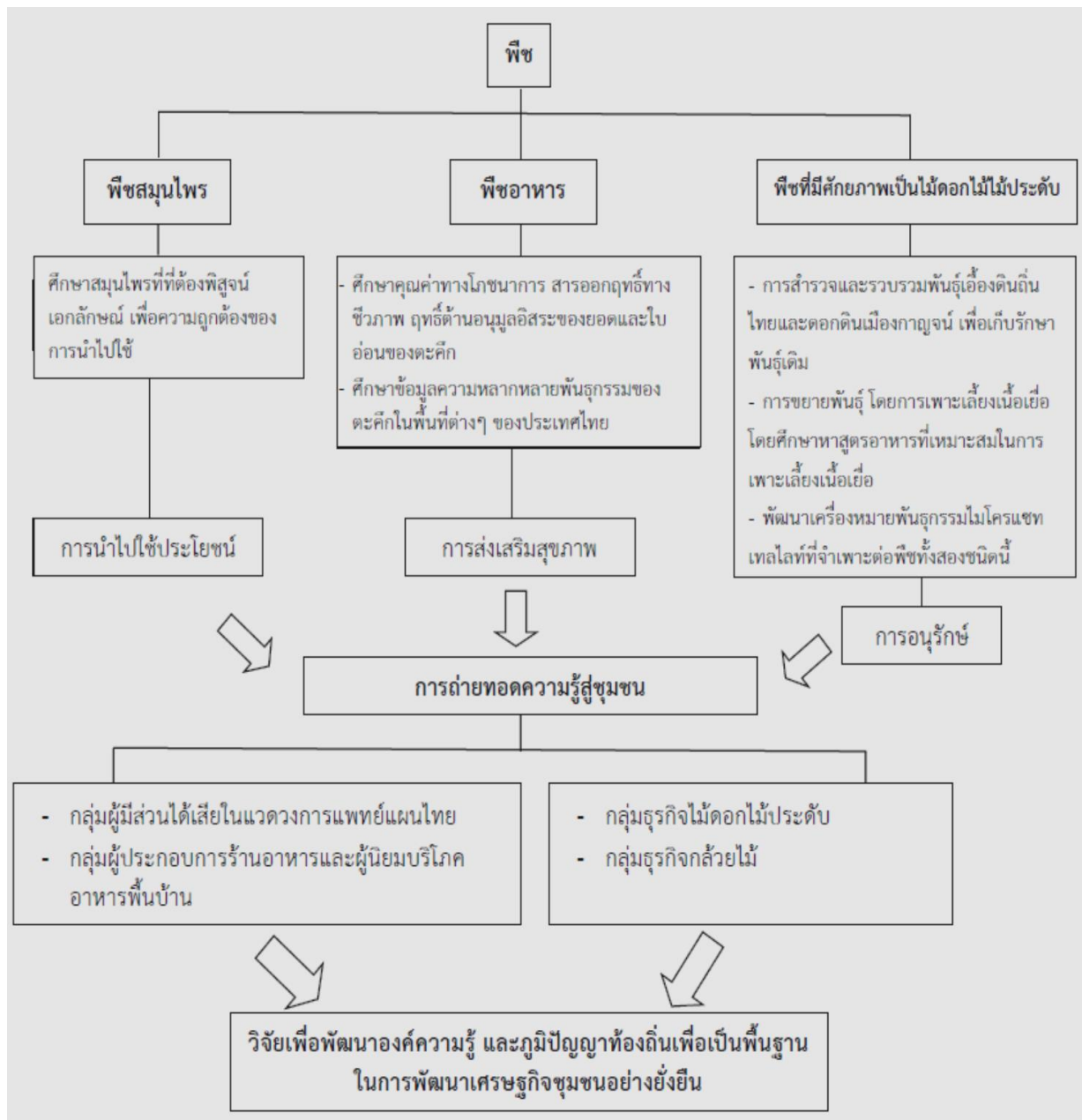
2.1 เพื่อสนองพระราชดำริโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

2.2 พัฒนางานวิจัยด้านพืช เป็นหลักมีสาขาวิชา(Discipline) สนับสนุน ให้เกิดการวิจัยในกิจกรรมการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืชท้องถิ่น ในพื้นที่โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้เกิดประโยชน์และนำไปสู่การสร้างรายได้ให้กับชุมชน

2.3 เพื่อสนับสนุนงานด้านการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชและสัตว์ ในพื้นที่โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

2.4 เพื่อขยายผลการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพไปสู่ชุมชนที่หลากหลาย

3. รายละเอียดความเชื่อมโยงระหว่างโครงการย่อย ทั้ง 3 โครงการ

รูปที่ 1 แสดงความเชื่อมโยงของโครงการวิจัยย่อย

4.ประโยชน์ที่ได้รับ

งานวิจัยนี้เป็นการต่อยอดแผนงานการสำรวจและจัดทำระบบฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพแบบผสมผสาน และโครงการการถ่ายทอดความรู้ด้านความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่น จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีระยะเวลาการดำเนินการในปี (2552-2554) ในพื้นที่ปลูกพันธุ์กรรมฟิชการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เขื่อนศรีนครินทร์ และพื้นที่หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา

กองบัญชาการกองทัพไทย จังหวัดกาญจนบุรี โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้านการสนับสนุนการวิจัยในกิจกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืชท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์และสร้างรายได้ให้กับชุมชน และสนับสนุนงานด้านการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชและสัตว์ ในพื้นที่โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโครงการนี้ จะเกิดประโยชน์หน่วยงาน 3 ระดับ ได้แก่ ชุมชน นักวิจัย และโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ดังนี้

(1) ประโยชน์แก่ชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน หมอพื้นบ้าน ร้านค้า ชาวชน นักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยว หน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การไฟฟ้าเขื่อนศรีนครินทร์ หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา กองบัญชาการกองทัพไทย รวมทั้งประชาชนทั่วไปที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี และพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่นั้นๆ เช่น จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดอำนาจเจริญ โดยเฉพาะจังหวัดอำนาจเจริญนั้น จะเกิดการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรที่ชัดเจนในศูนย์แพทย์แผนไทย โรงพยาบาลพนา ซึ่งมีความพร้อมในการดำเนินงาน ทั้งด้านนโยบายของผู้บริหารโรงพยาบาลและองค์ความรู้ของเครือข่ายป่าชุมชน และหมอยาพื้นบ้าน ซึ่งตอบรับเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการทั้งในส่วนของการปลูกเพื่อส่งให้โรงพยาบาลแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อรักษาจริงในโรงพยาบาล ส่วนนักวิชาการได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้คำแนะนำในการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้ได้มาตรฐาน สามารถส่งออกไปใช้ในสถานพยาบาลอื่นๆ ซึ่งจะเป็นการสร้างอาชีพ และเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน รวมทั้งนำมาขยายผลในเชิงนโยบายของพื้นที่ในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อร่วมรณรงค์สนองพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตามแผนแม่บทของโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

(2) ประโยชน์แก่นักวิจัย อันประกอบด้วย อาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการที่สนใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ นักศึกษาแพทย์ โรงพยาบาลที่มีงานด้านการแพทย์แผนไทย ผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการวิจัย จะถูกถ่ายทอดเทคนิค และองค์ความรู้ต่างๆ ให้กับนักวิจัยหรือผู้ที่สนใจทั่วไป นำไปต่อยอดงานวิจัยให้เกิดประโยชน์ รวมทั้งมีการนำผลงานที่ได้เผยแพร่ในแวดวงวิชาการ ในงานสัมมนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีการตีพิมพ์ผลงานวิจัยวารสารระดับชาติและนานาชาติ เพื่อเป็นการเผยแพร่ผลงานวิจัยให้ถูกขยายผลไปสู่ นักวิจัยรุ่นใหม่ต่อไป

(3) ประโยชน์แก่โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นการเผยแพร่กรอบแนวคิดด้านการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชแก่หน่วยงานต่างๆ ครูอาจารย์ นักวิจัย บุคคลทั่วไป สถาบันการศึกษา โดยเฉพาะเด็กเยาวชน ตามแผนแม่บท โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในกิจกรรมที่ 1 กิจกรรมปลูกป่าพันธุกรรมพืช กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมสำรวจเก็บรวบรวมพันธุกรรมพืช กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมปลูกรักษาพันธุกรรมพืช กิจกรรมที่ 4 กิจกรรมอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พันธุกรรมพืช กิจกรรมที่ 6

กิจกรรมวางแผนพัฒนาพันธุ์พืช กิจกรรมที่ 7 กิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช และกิจกรรมที่ 8 กิจกรรมพิเศษสนับสนุนการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช

5. หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

(1) ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับงานด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น นำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมได้

(2) สถาบันการศึกษา ทั้งระดับอุดมศึกษา มัธยมศึกษา และประถมศึกษา สามารถนำกระบวนการทำงานไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่ และใช้เป็นแนวทางการส่งเสริมศักยภาพของบุคลากรได้ทุกระดับ นอกจากนี้ ระบบฐานข้อมูลเครือข่ายการทำงาน ควรได้รับการพัฒนาขึ้นมาใช้งานร่วมกันระหว่างนักวิจัยและเครือข่ายการทำงาน

(3) ในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน เข้ามาช่วยส่งเสริมการทำงานในด้านนี้ ฝ่ายอนุรักษ์ สื่อสารมวลชน บริษัท ห้างร้าน ที่สนใจกิจกรรมการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชและสัตว์ สามารถนำผลที่ได้จากการศึกษา มาเป็นกรอบในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และส่งเสริมสุขภาพ กิจกรรมการปลูกป่า กิจกรรมด้านการเรียนการสอนเรื่องของธรรมชาติ ฯลฯ ได้อย่างมีหลักเกณฑ์ และมีแหล่งข้อมูลทางวิชาการที่อ้างอิงได้ อาจมีการประเมินความเป็นไปได้ในการขยายเครือข่ายงานวิจัยไปยังกลุ่มอาชีพอื่นๆ มากขึ้น เช่น กลุ่มชาวนา กลุ่มพืชไร่ไม้ผล กลุ่มปศุสัตว์ และกลุ่มประมง รวมถึงหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนให้เข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากขึ้น